

УПРАВЛІННЯ АКЦІОНЕРНИМ ТОВАРИСТВОМ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

ЗУБИЦЬКА Любов Миколаївна - аспірант кафедри цивільного права №1
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

В данном исследовании автор анализирует актуальное правовое положение акционерных обществ в Украине, в частности в аспекте осуществления органами управления обществ своих полномочий. Законодательное регулирование и порядок его осуществления вызывают много проблем, требующих неотложного решения для эффективной реализации участниками обществ своих корпоративных прав. Законодательству необходимо введение такого механизма, который бы гармонизировал право на участие в управлении каждого участника общества с правами всех участников, которые зависят от реализации этого права каждым (или в любом случае - определенного количества участников). В статье определяются пути совершенствования нормативно-правовой базы, в частности, отраслевого законодательства и повышения эффективности функционирования акционерных обществ.

Ключевые слова: управление акционерным обществом, общее собрание, акционеры.

Актуальність дослідження

Право участі в управлінні господарським та акціонерним товариством його учасники реалізують, насамперед, шляхом участі в роботі вищого органу товариства, яким є загальні збори учасників (акціонерів). Законодавче регулювання та порядок його здійснення викликають багато проблем, що потребують дослідження для ефективної реалізації учасниками товариств своїх корпоративних прав. Загальні збори є органом для виразу спільної (єдиної) волі акціонерів. Якщо всі учасники товариства є такими, що

мають це право, то законодавство повинно встановити механізми, які б забезпечували всім учасникам його реалізацію.

На здійснення учасниками свого права на управління істотно впливає законодавче забезпечення прав учасників, економічне, психологічне, соціальне, культурне середовище діяльності корпорацій, усталеність правових механізмів у країні [1, с.174]. Варто зосередити увагу на тому, чи є загальні збори органом управління і чи мають взагалі учасники господарських товариств, зокрема акціонерних, пряме відношення до управління.

Так, на думку Ю. Толстого, Ю. Метельової та інших вчених, акціонери не здійснюють впливу на діяльність акціонерного товариства, бо вони є інертними, а фактичне управління зосереджене у наглядовій раді та виконавчого органу. Навпаки, О. Блюмхард, В. Луць, Р. Сивий, О. Яворська, В. Борисова вважають, що загальні збори учасників (акціонерів, членів) - вищий орган управління господарського товариства. А це означає, що учасники мають та здійснюють право участі в управлінні ним.

Завдання даного дослідження полягає в наступному: визначити шляхи вдосконалення нормативно-правової бази і підвищення ефективності управління акціонерним товариством; показати перспективні шляхи розвитку акціонерних товариств в Україні; сформулювати пропозиції з удосконалення галузевого законодавства. **Об'єктом** дослідження виступають акціонерні товариства. **Предме-**

том дослідження виступає аналіз правового становища акціонерних товариств в Україні.

Основна частина

З урахуванням складності організаційного утворення і функціонування товариства держава визначає чотириланкову систему управління. Це є представницький орган, наглядово-контрольний орган, виконавчо-розпорядчий і орган фінансового контролю. Враховуючи компетенцію загальних зборів відповідно до ст. 33 Закону України «Про акціонерні товариства» від 17.09.2008р. [2], можна стверджувати, що збори займаються організаційно-правовими питаннями функціонування акціонерного товариства й стратегічними питаннями його розвитку. Наглядово-контрольну функцію в акціонерному товаристві здійснює наглядова рада (ст. 8 Закону), тобто здійснює захист прав акціонерів, і в межах своєї компетенції контролює та регулює діяльність виконавчого органа.

Управління - це впорядкування та керування [3, с.151]. Управління в широкому розумінні полягає у вирішенні питань, пов'язаних з наріжними засадами діяльності товариства, починаючи від його створення та закінчуючи прийняттям рішення про його припинення (ч. 5 пп. «е», «ї» ст. 41, ч. 1 ст. 59, ч. 3 ст. 65 Закону України «Про господарські товариства») від 19.09.1991 р. [4]. Вважається, що правом на управління охоплюється як участь у роботі загальних зборів акціонерів, так і право бути обраним до складу інших органів товариства, якщо це питання знаходиться в компетенції загальних зборів [5, с.18]. Водночас до компетенції загальних зборів належать й окремі питання, які стосуються управління у вузькому розумінні: затвердження договорів (правочинів), укладених на суму, що перевищує зазначену у статуті товариства (ч. 5 пп. «і» ст. 41, ч. 1 ст. 59, ч. 3 ст. 65 Закону України «Про господарські товариства») [4].

Про право на управління, яке надається акцією (тобто право акціонерів на управління), йдеться в ст. 6 Закону України «Про цінні папери та фондовий ринок». До того ж це право мають всі акціонери, а тому реалізовувати його всім можна лише на загальних зборах, оскільки участь в інших органах товариства

будуть брати тільки ті з них, які були туди обрані. Сукупна воля акціонерів виражається на загальних зборах безпосередньо, на відміну від інших органів акціонерного товариства, в яких ця воля знаходить свій вираз «на підставі прийнятих на себе посад» [5, с.279].

Право на участь в управлінні має аналізуватися на тлі його суб'єктів та порядку здійснення і захисту. Так, акціонерами є власники акцій, але для набуття права власності треба сплатити їх вартість, внести відповідний запис до реєстру і отримати сертифікат акцій, якщо їхній випуск здійснюється в документарній формі. Тому реалізують своє право участі в управлінні (право на участь у загальних зборах) ті акціонери, перелік яких визначається відповідно до реєстру, порядок ведення якого регламентується Положенням про порядок ведення реєстрів власників іменних цінних паперів. Закон України «Про господарські товариства» дозволяє поступову оплату акцій, і тому може статися, що в АТ існують особи, які не оплатили належних їм акцій, а через це - їх не буде в реєстрі.

Іноді внаслідок відсутності кворуму провести загальні збори може бути неможливо. Тобто нездійснення права одними особами спричинить неможливість здійснення права іншими особами, які виконали свій обов'язок з повної сплати вартості акцій.

Ще одним виключенням із загального правила про те, що право на участь у загальних зборах мають лише акціонери, є норма ч. 3 ст. 38 Закону України «Про господарські товариства» про право осіб, які тільки підписалися на ці акції додаткової емісії з питань про затвердження результатів передплати на додатково випущені акції. Норма суперечить загальному правилу про те, що право на участь мають лише учасники (акціонери) - ч.1 ст.159 Цивільного кодексу України від 16.01.2003р. [7], ч.1 ст. 41 Закону України «Про господарські товариства». Відповідне право осіб - неакціонерів має невизначену правову природу та механізм реалізації, оскільки у статті не прописано, як буде визначатися кількість голосів осіб, що підписалися на додатково випущені акції, яким чином буде визначатися в такому разі кворум.

Слід врахувати, в загальних зборах беруть участь усі акціонери, незалежно від кіль-

кості і категорій належних їм акцій, тому що, окрім простих, існують і привілейовані акції. Водночас, брати участь у загальних зборах повинні всі акціонери, які внесені до списку власників іменних акцій товариства, складеного на дату розсилання персональних повідомлень, визначену у рішенні виконавчого органу. Згідно зі ст. 41 Закону України «Про господарські товариства», реєстрація акціонерів (їх представників), які прибули для участі у загальних зборах, здійснюється згідно з реєстром акціонерів, складеним на день проведення загальних зборів. У випадку придбання акцій особою в період після складання списку акціонерів, але до дати проведення загальних зборів такий акціонер не може усунути від участі в загальних зборах.

В окремих випадках корпоративні права можуть належати одній особі, а здійснюватиме їх інша особа: а) коли учасником є юридична особа (звичайно, вона буде діяти через свого представника); б) коли учасником буде держава або територіальна громада; тощо. Стосовно укладення договору доручення, за яким учасник товариства доручає реалізувати своє право іншій особі, позиції вчених розійшлися, а позиція держави є усталеною [8]. Незважаючи на формальний дозвіл для інших осіб брати участь в управлінні господарським товариством, довіреності забезпечують право участі в загальних зборах виключно осіб, котрі не можуть зробити це з поважних причин. Спостерігається тенденція серед акціонерів країн-членів ОЕСР (Організація економічного співробітництва та розвитку, що об'єднує 34 країни світу) до демонтажу положень, що автоматично дозволяють представникам або іншим особам (наприклад, управителям акціями) голосувати замість акціонерів [9]. Останні зобов'язані надавати акціонерам інформацію щодо різних варіантів здійснення їхніх прав голосу. Можливо, більшу увагу приділив би учасник в разі укладення ним договору управління корпоративними правами або акціями - управитель діятиме від власного імені (ст. 1029 ЦК України).

У країнах загального права системою корпоративного управління запроваджені тенденції до обмеження прав представників учасників та управителів. На жаль, є непо-

одинокими випадки усунення учасників від участі в управлінні й навіть протиправних дій, спрямованих на недопущення реалізації учасниками їхніх прав. Це спонукає переглянути порядок здійснення права на участь в управлінні і трансформувати його з участі в загальних зборах на більш зручні форми – шляхом опитування учасників. Така можливість надається українським законодавством (ч. 4 ст. 60 Закону України «Про господарські товариства») і знайшла підтримку вчених [10, с.16]. Звичайно, що це має бути передусім в АТ зі значною кількістю акціонерів. Що дозволить уникати невикористаних витрат та ситуацій, коли збори вважаються такими, що не відбулися через відсутність кворуму. Дрібні акціонери замість видання довіреності представнику зможуть безпосередньо виявляти свою волю письмово.

Корпоративне управління, по суті, має виражені особливості у різних видах господарських товариств. Закон України «Про акціонерні товариства» [11] містить законодавчі прогалини, які перешкоджають ефективній роботі наглядової ради. Також статті 51 Закону «Створення наглядової ради акціонерного товариства» явно недостатньо, варто доповнювати статут АТ положеннями, яких немає в Законі. Пунктом 23 статті 52 «Компетенція наглядової ради» визначено, що до компетенції наглядової ради належить вирішення інших питань, які стосуються виключної компетенції наглядової ради згідно із Законом або статутом АТ. Наприклад, затвердження річного бюджету та стратегії товариства, політика управління ризиками, затвердження бізнес-планів та контроль їх реалізації.

Викликає запитання норма п. 13 ч. 2 ст. 52 Закону, про те, що у разі відсутності наглядової ради, питання обрання аудитора товариства та визначення умов договору, що укладатиметься з ним, належить до компетенції виконавчого органу, якщо інше не встановлено статутом. Роз'яснювальної роботи потребує й механізм кумулятивного голосування, який застосовується при обранні членів наглядової ради. Механізм досить складний, це засвідчує наступний приклад: три спроби здійснити кумулятивне голосування дали абсолютно різні результати, тоді як усі учасни-

ки голосування мали чіткі позиції і не змінювали їх у ході голосування.

Модель корпоративного управління України характеризують певні особливості: проблеми формування національної моделі корпоративного управління вирішуються не комплексно і значно відстають від фактичних процесів в економіці; велика кількість дрібних АТ (Акціонерні товариства), переважно створених у процесі приватизації, сьогодні є неефективними та недоцільними; неврегульованість законодавством багатьох питань корпоративних відносин і корпоративного управління як усередині АТ, так і в цілому по Україні; найбільшим акціонером в Україні є держава [12]. На відміну від розвинених моделей корпоративного управління в Україні законодавчо не закріплено провідну роль у корпоративному управлінні спостережних рад [13]. Провідною ланкою корпоративного управління в більшості АТ на практиці є правління, а не спостережна рада, що створює основу для зловживання з боку правління своїми повноваженнями; провідні акціонери в більшості АТ не мають реальної влади і не можуть брати участі в управлінні внаслідок протидії старого адміністративно-господарського апарату та членів правління, якими в більшості випадків є колишні керівники підприємств; у ході акціонування державних підприємств із використанням сертифікатів існує сильна розпорошеність акцій серед населення; після реалізації через центри сертифікатних аукціонів акції потрапляють не на біржі, в результаті чого відсутнє єдине місце реєстрації прав власності на акції; незначним є число АТ, які пройшли офіційний лістинг на фондовій біржі та є публічними.

Перераховані та інші особливості не сприяють формуванню цивілізованої національної системи корпоративного управління. Тому для подальшого її формування велике значення відіграє розв'язання важливих питань: організація ефективного управління корпоративними правами держави, підвищення рівня продажу акцій та їх подальша концентрація, вироблення цивілізованої дивідендної політики, посилення контролю за діяльністю виконавчих органів АТ та інше.

Суттєво змінений порядок управління та компетенція органів акціонерного

товариства, норми Закону України «Про господарські товариства» надають широкі можливості акціонерам товариства вільно встановлювати компетенцію органів управління, зокрема спостережної ради, за винятком питань, віднесених до виключної компетенції зборів акціонерів. Установчі збори АТ визнаються правомочними, якщо в них беруть участь особи, які підписали більш як на 60 % акцій, на які проведено підписку. Пунктом 2 ст. 159 ЦК України значно розширено коло питань, що належать до виняткової компетенції загальних зборів акціонерів, включаючи питання утворення і відкликання виконавчого та інших органів товариства. За необхідності швидкої зміни виконавчого органу слід чекати чергових або позачергових зборів акціонерів, що не завжди відповідає інтересам акціонерів. Пунктом 2 ст. 160 ЦК України уповноважено законодавця визначати виняткову компетенцію спостережної ради.

Нагадаємо, що як суб'єкт ринкового господарства АТ розглядається в якості суб'єкта господарювання, як господарче товариство, самоврядна система, сторона соціальних і трудових відносин, як об'єкт державного регулювання тощо. Таким чином, практика правового регулювання не потребує повної кодифікації акціонерного права. Розвиток господарських відносин веде до систематизації законодавства про АТ, прикладом якого є Закон України «Про акціонерні товариства». Держава визначає правовий статус акціонерного товариства як господарчого товариства (ст. 3 та 1 Закону України «Про акціонерні товариства»), що кореспондується із гл. 3 Господарського кодексу України. Відповідно законодавство про господарчі товариства застосовується до АТ, тому воно є часткою із загального та елементом загального, де основними ознаками є об'єднання майна та підприємницька діяльність.

Відзначимо, що Закон України «Про акціонерні товариства» визнає акції майном (ст. 3). Закон покладає створення товариства на засновників – фізичних та юридичних осіб. В основі їх діяльності, до реєстрації Державною комісією із цінних паперів і фондовому ринку, є установчий договір, який не вважається установчим документом товариства.

Важливість такого договору беззаперечно, оскільки згідно зі ст. 12 Закону засновники несуть солідарну відповідальність по зобов'язаннях, що виникають до державної реєстрації товариства. Закон допускає в значній мірі можливість саморегулювання відносин між самими засновниками: не прописані відносини між ними та особами, що здобувають статус акціонерів. Водночас дії засновників можуть бути спрямовані на здійснення фінансових махінацій, наприклад, пов'язаних зі створенням фінансових пірамід. Тому Закон України «Про акціонерні товариства» варто було б доповнити відповідними нормами для запобігання таким діям протиправного характеру при створенні АТ.

Окремої уваги заслуговує питання прийняття й звільнення з роботи керівника виконавчого органу. Правове становище виконавчого органу регулюється ст. 9, 58 Закону України, відповідно до норм яких орган здійснює управління поточною діяльністю товариства, до його компетенції відносяться рішення з усіх питань, пов'язаних з діяльністю товариства. Водночас Загальні збори і наглядова рада не уповноважені втручатись у господарську діяльність виконавчого органу. Відповідне положення кореспондується з нормами ст. 63 Закону, де зазначено, що посадові особи органів акціонерного товариства несуть відповідальність перед товариством за збитки, заподіяні останньому своєю діяльністю. Така форма відповідальності не передбачена законом для акціонерів і членів наглядової ради, адже вони безпосередньо не впливають на поточну господарську діяльність АТ.

Нормою ст. 59 Закону надано можливість представнику трудового колективу бути присутнім на засіданнях колективного виконавчого органу. Вважаємо, що дана норма жодним чином не впливає на управління діяльністю товариства. Заслуговує на увагу зарубіжна практика, а саме: норми про взаємини АТ та трудового колективу. Так, в окремих країнах Європи (Норвегія, Швеція, Іспанія, Нідерланди) представники трудового колективу входять до складу Наглядової ради. Яскраво дана система відображена на прикладі товариств Німеччини [14, с. 409-412]. Участь представників трудового колек-

тиву в роботі наглядової ради дає можливість краще поєднувати інтереси акціонерного товариства і водночас трудового колективу. Насамперед, товариство отримує інформацію щодо настроїв працівників, також трудовий колектив краще розуміє суть прийнятих управлінських рішень щодо важливих економічних питань.

Враховуючи зазначене, слід внести зміни до чинного законодавства, що передбачатимуть співучасть працівників і профспілок щодо управління акціонерним товариством що сприятиме формуванню цивілізованих відносин між роботодавцями та працівниками, та поліпшенню господарської діяльності товариства в цілому. Прикладом такої взаємодії є Швеція, де в 1997 році між роботодавцями й профспілками було укладено так звану Індустріальну угоду з метою узгодження показників промислового розвитку з показниками формування заробітної плати, що призвело до стрімкого економічного зростання.

Ревізійна комісія здійснює контрольну та наглядову функцію за фінансово-господарською діяльністю акціонерного товариства (ст. 73, 71 Закону). Комісія проводить перевірку фінансово-господарчої діяльності товариства за результатами закінчення фінансового року. Об'єктивно ревізійна комісія вважається слабким елементом управління акціонерним товариством, тому держава зобов'язує здійснювати щорічний обов'язковий незалежний аудит (ст. 75 Закону). Держава нормативно врегульовує господарчу діяльність АТ, переважно нормами Господарського, Цивільного кодексів, Закону України «Про акціонерні товариства» та інших нормативно-правових актів.

На державному рівні було створено Національну комісію із цінних паперів і фондового ринку (далі – Національна комісія) для втілення контрольної-наглядової функції за акціями та іншими видами цінних паперів. Основними завданнями Національної комісії відповідно до ст. 7 Закону стосовно акцій визначено: здійснення єдиної державної політики, координація діяльності державних органів, здійснення державного регулювання і контролю над випуском і обсягом акцій, захист прав акціонерів як власників цінних

паперів, залучення до відповідальності за порушення прав акціонерів і осіб, що порушують законодавство, сприяння розвитку акціонерного капіталу. Відповідно до норм ст. 11 Закону України «Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні» від 30.10.1996 р. [15] Національна комісія уповноважена залучати акціонерні товариства до юридичної відповідальності за правопорушення на ринку цінних паперів. У такий спосіб Національна комісія застосовуватиме до акціонерних товариств фінансові санкції за порушення законодавства про акції.

Закон України «Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні» закріплює юрисдикційні основи державного управління ринком акцій, а Закон України «Про цінні папери та фондовий ринок» від 23.02.2006 р. [16] регулює правила поведінки власників акцій і самого акціонерного товариства на фондовому ринку у взаєминах з іншими його учасниками. Врахуємо, що функціонування акцій на фондовому ринку врегульовують норми Цивільного кодексу, який оцінює акції як майнові права акціонерів у цивільному обороті.

Вертикальні відносини державного регулювання акціонерних товариств засновані на загальному і спеціальному законодавстві. Тісно пов'язаний із діяльністю акціонерного товариства і Закон України «Про захист економічної конкуренції» від 11.01.2001 р. Цей закон поширюється на акціонерні товариства, оскільки вони є суб'єктом господарювання. Монопольне положення визначено законом як домінуюче положення суб'єкта господарювання, котре дає йому можливість самостійно або разом з іншими суб'єктами господарювання обмежувати конкуренцію та володіти більше ніж 35% ринку певного товару. На нашу думку, ця норма є незавершеною, оскільки ринок не визначений просторово і може бути місцевим, регіональним, галузевим та національним. Недоліком закону є також відсутність норм про приховане сприяння монополізації ринку з боку державних органів і органів місцевого самоврядування.

Вплив держави на акціонерні підприємства за рахунок регулювання економічної діяльності може бути й деструктивним. На відміну від звичайного підприємства, акці-

онерне має складну систему управління, до вищого органу управління, зборів акціонерів входять «аутсайтери», тобто зовнішні незалежні від товариства власники акцій. Водночас, поточне управління здійснюють не власники, а наймані менеджери. До складу наглядової ради, що виступає медіатором відносин між акціонерами та правлінням також входять фахівці, між якими та товариством існують лише цивільно-правові відносини. Тому автор визначає систему управління акціонерним товариством як перетин керівних впливів різних груп учасників корпоративного управління (інсайдерів та аутсайдерів, мажоритаріїв та міноритаріїв, залежних та незалежних членів), які взаємодіють між собою для досягнення сформованих цілей товариства.

Недостатній рівень корпоративного управління в українських акціонерних товариствах гальмує розвиток економіки нашої держави, стримує „приплив” зовнішніх інвестицій та не дозволяє мобілізувати з інвестиційною метою кошти населення на організованому фондовому ринку.

Важливим питанням державного регулювання є контроль над діяльністю акціонерного товариства [5, с. 17]. Так, це стосується дрібних акціонерів, інтереси яких можуть обмежуватись власниками пакетів акцій або виконавчим органом товариства. Ст. 7 Закону України «Про акціонерні товариства» передбачає право акціонерів публічного акціонерного товариства відчувувати належні їм акції без згоди інших акціонерів і товариства. Це ставить у нерівне положення власників значних пакетів акцій і дрібних акціонерів, оскільки перші можуть проводити політику по витісненню дрібних акціонерів з акціонерного товариства, що веде до завдання збитків інтересам дрібних акціонерів. Повинні бути зазначені причини такої дії, на яких умовах здійснюється викуп акцій і який його механізм, а також які державні гарантії забезпечать при цьому інтереси дрібних власників акцій, що певною мірою захистить інтереси дрібних акціонерів. Тому правильно відзначається, що контроль над діяльністю акціонерного товариства з боку великої групи учасників (власників дрібних пакетів акцій) часто є неефективним. Дрібні акціоне-

ри не можуть реально впливати на діяльність акціонерного товариства, що іноді провокує зловживання з боку невеликої групи найменших керівників або власників контрольного пакету акцій [9, с. 78].

Відповідно до положень ст. 51 Закону України «Про акціонерні товариства» метою діяльності наглядової ради є здійснення прав акціонерного товариства, контроль і регулювання виконавчого органу. На нашу думку, стаття в окремих її частинах є суперечливою та декларативною. По-перше, ми не погоджуємось з тим, що наглядова рада повинна здійснювати захист прав акціонерного товариства. В даному розумінні наглядова рада повинна захищати загальні права акціонерного товариства, а отже, вступати у відносини із третіми особами, котрі порушують права АТ. Водночас, наглядова рада не має подібної компетенції і є органом, що веде діяльність всередині товариства. До того ж функцією наглядової ради є заміна загальних зборів у міжсесійний період, тобто вона представляє акціонерів перед виконавчим органом товариства. Тому було б вдалим у законі вказати, що «наглядова рада здійснює захист прав акціонерів». При цьому варто конкретизувати, які саме права акціонерів захищає наглядова рада перед виконавчим органом суспільства.

По-друге, досить декларативно прописано в нормі право наглядової ради контролювати та регулювати діяльність виконавчого органу. У статті 52 Закону України «Про акціонерні товариства» визначає компетенцію наглядової ради. Аналіз 22 пунктів виняткової компетенції наглядової ради дає підстави стверджувати, що це переважний організаційний характер функцій. Контроль і регулювання залишилися поза компетенцією наглядової ради. Автор не підтримує жорстке державне регулювання акціонерних товариств. Враховуючи вищенаведене, держава, застосовуючи закон, повинна визначати напрямки контролю і регулювання діяльності виконавчого органу та рамки компетенції і можливої поведінки (діяльності) наглядової ради. Важливо, щоб наглядова рада не підмінювала собою виконавчий орган акціонерного товариства, і водночас не була «безпорадним спостерігачем», споглядаючи діяльність

виконавчого органу. Наглядова рада повинна бути уповноважена припиняти протиправні дії, оскільки члени правління можуть скористатись службовим становищем з метою особистого збагачення та зашкодити інтересам товариства.

Також викликає запитання норма ст. 51 Закону України «Про акціонерні товариства», що забороняє члену наглядової ради, котрий є представником держави, передавати свої повноваження іншим особам. Це положення є виправданим щодо юридичних осіб, оскільки це сфера приватного права, і юридична особа цілком природно дотримується інтересів акціонерного товариства як корпоративного суспільства, як представник приватного інтересу. Держава – це особа публічного права. А виходячи із суспільної доцільності, держава має право змінювати своїх представників. Таким чином, це варто було б відобразити в нормі вказаної статті закону: про право держави, як члена наглядової ради, передавати свої повноваження іншому державному органу або посадовій особі.

Розділ VIII Закону України «Про акціонерні товариства» визначає правове становище наглядової ради АТ. Вкрай слабо прописаний правовий статус члена наглядової ради. Зокрема, не визначено, ким є члени наглядової ради – тільки акціонерами або також і посадовими особами. Від цього в значній мірі залежить правовий статус члена наглядової ради. Уявляється, що член наглядової ради є посадовою особою. Зовні може здаватися, що він посередник між загальними зборами і виконавчим органом. Але якщо виходити зі змісту закону, то член наглядової ради – це, поперше, представник загальних зборів. Особа, відповідальна за зв'язок між загальними зборами та правлінням. Член спостережної ради наділений владними повноваженнями, а тому виступає як посадова особа.

Правовий статус особи визначається трьома елементами: це права, обов'язки та гарантії. В Законі України «Про акціонерні товариства» невизначеність розмиває правовий статус члена наглядацької ради акціонерного товариства як посадової особи; не визначено види юридичної відповідальності за наслідками діяльності члена наглядової

ради. Водночас, наглядова рада в цілому і її члени зокрема, можуть як позитивно, так і негативно впливати на виробничо-господарську діяльність товариства. Повинна передбачатись колегіальна і персональна (особиста) відповідальність. Так, норма ст. 57 Закону України «Про акціонерні товариства» не передбачає розірвання договору з членом наглядової ради без згоди загальних зборів, якщо не було зроблене діяння, яке завдало шкоди акціонерному товариству. Вважаємо, що в даному випадку наглядова рада має право сама ухвалювати рішення щодо розірвання договору з наступним його затвердженням загальними зборами.

Висновки

Законодавство має таким чином врегулювати питання можливої неучасті учасника загальних зборів, щоб нездійснення учасником права на участь в управлінні негативно не відбилосся на правах інших учасників товариства.

Подібне лише свідчить про необхідність запровадження в законодавстві такого механізму, який би гармонізував право на участь в управлінні кожного учасника товариства з правами всіх учасників, які залежать від реалізації цього права кожним (або в будь-якому разі - певної кількості учасників). Зазначені питання стосуються визначення кворуму, застосування альтернативних механізмів реалізації учасниками права на участь в управлінні - опитування тощо. Можна відзначити тенденції реалізації учасниками їх права на участь в управлінні: зниження активності виявляється у двох випадках, якщо акціонерне товариство з великою чисельністю акціонерів, у якому багато дрібних акціонерів, та якщо акціонерне товариство створене в процесі приватизації із залученням приватизаційних паперів. Таким чином, Закон України «Про акціонерні товариства» потребує як роз'яснень, так і доопрацювань з метою заповнення прогалин, що впливають, зокрема, і на здійснення корпоративного управління.

Joint-stock company management in Ukraine: Problems and Prospects.

Summary

In this research, the author analyzes the current legal status of joint-stock companies in Ukraine, in particular in the aspect of the exercise of authority by the governing bodies of companies. Legislative regulation and the procedure for its implementation cause many problems that require urgent solutions for the effective implementation by members of companies of their corporate rights.

The right to participate in the management of an economic and joint stock company is exercised by its participants, first of all, by participating in the work of the supreme body of the company, which is the general meeting of participants (shareholders). Legislative regulation and the procedure for its implementation cause many problems that require research for the effective acting of corporate rights by the members of the company. The general meeting is the body for the expression of the common will of the shareholders. We should focus on whether the general meeting is a governing body and have, in general, participants in companies, including joint stock companies, have a direct relation to management.

Legislation need such a mechanism that would harmonize the right to participate in the management of each participant in the company with the rights of all participants, which depend on the realization of this right by everyone (or in any case - a certain number of participants). It should thus resolve the issue of possible non-participation of the general meeting so that the non-acting of the participant's right to participate in the management does not adversely affect the rights of other participants in the company.

This only testifies to the necessity of introducing in the legislation such a mechanism that would harmonize the right to participate in the management of each participant of the company with the rights of all participants, which depend on the realization of this right by each (or in any case - a certain number of participants). These questions relate to the definition of a quorum, the application of alternative mechanisms for the implementation of the right to participate in the management of the participants - a survey and etc. It is possible to note the tendencies of realization by participants of their right to participate in management: the decrease of activity

АНОТАЦІЯ

У даному дослідженні автор аналізує актуальне правове становище акціонерних товариств в Україні, зокрема в аспекті здійснення органами управління товариств своїх повноважень. Законодавче регулювання та порядок його здійснення викликають багато проблем, що потребують нагального вирішення для ефективної реалізації учасниками товариств своїх корпоративних прав. Законодавство потребує запровадження такого механізму, який би гармонізував право на участь в управлінні кожного учасника товариства з правами всіх учасників, які залежать від реалізації цього права кожним (або в будь-якому разі - певної кількості учасників). У статті визначаються шляхи вдосконалення нормативно-правової бази, зокрема, удосконалення галузевого законодавства і підвищення ефективності функціонування акціонерних товариств.

Ключові слова: управління акціонерним товариством, загальні збори, акціонери.

is manifested in two cases, if a joint-stock company with a large number of shareholders, in which there are many small shareholders, and if the joint-stock company was created in the process of privatization with the use of privatization papers. Thus, the Law of Ukraine «On Joint Stock Companies» requires both clarifications and amendments to fill the gaps, which, in particular, affect the implementation of corporate governance.

Keywords: joint-stock company management, general meeting, shareholders.

Література

1. Гусаков А. Г. Конспект лекцій по торговому праву / А.Г. Гусаков. – Спб.: Типо-Литограф. г. Трофимова, 1911. – 279с.
2. Закон України «Про акціонерні товариства» від 17.09.2008р. – адреса електронного посилання <<http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/514-17>> Дата відвідування – 01.11.2018.
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови // Укл. і голов. ред. В. Т. Бусел. – К.: Ірпінь: ВТФ «Перун», - 2005 – С. 151.
4. Закон України «Про господарські товариства» від 19.09.1991 р. – адреса електронного посилання <<http://zakon.rada.gov.ua/>

laws/show/1576-12> Дата відвідування – 01.11.2018.

5. Кравченко С.С. Право участі в управлінні господарським управлінням / С.С. Кравченко. – Адвокат, № 10, 2009. – С. 16-20.

6. Білик О.А. Акціонерні товариства: сутність, становлення та проблеми розвитку / О.А. Білик. – Економіка АПК – 2006. – №7. – С. 68–72.

7. Цивільний кодекс України від 16.01.2003р. – адреса електронного посилання <<http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>>. Дата відвідування – 01.11.2018.

8. Лист Міністерства юстиції України від 20 травня 2005 р. № 19-45-1738 // Бухгалтер. – 2005. – № 22. – С. 23-27.

9. Принципы корпоративного управления // Ог. Киев Директорат по финансам, налогам и делам предприятий. Специальная группа по корпоративному управлению. – М., 1999. -211с. 78-112.

10. Глусь Н. С. Корпорації та корпоративне право: поняття, основні ознаки та особливості захисту: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук / Н.С. Глусь. – К., 2000. – 23 с. – С.8.

11. Закон України «Про акціонерні товариства» від 17.09.2008р. – адреса електронного посилання <<http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/514-17>> Дата відвідування – 01.11.2018.

12. Столбуненко Н.М. Удосконалення підприємницької діяльності як умова сталого розвитку економіки України / Н.М. Столбуненко. - Вісник Одеського університету внутрішніх справ. - 2002. - № 2. - С. 187-191.

13. Бондарев Т. Трансформація законодавства України про господарські товариства / Т. Бондарев // Юридична газета - №19 (31) 20.10.2006 р. – С. 31-35.

14. Захарчин Г.М. Основи підприємництва навчальний посібник / Г. М. Захарчин / Вища освіта ХХІ століття, 2008. - 437 с.

15. Закон України «Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні» від 30.10.1996 р. – адреса електронного посилання <<http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/448/96-pp>>. Дата відвідування – 01.11.2018.

16. Закон України «Про цінні папери та фондовий ринок» від 23.02.2006 р. – адреса електронного посилання <<http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3480-15>> Дата відвідування – 01.11.2018.